

2. ULUSLARARASI BANDIRMA VE ÇEVRESİ SEMPOZYUMU (UBS'19)

TAM METİN BİLDİRİLER KİTABI I:

Tarih

Arkeoloji

Önemli Şahsiyetler

Kültür ve Folklor

Edebiyat

Eğitim

2nd INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF BANDIRMA AND ITS SURROUNDINGS - UBS'19

PROCEEDINGS BOOK I:

History

Archaeology

Prominent Figures

Culture and Folklore

Literature

Education

Editörler / Editors:

Doç. Dr. Ahmet AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi Gülnil AYDIN

17-19 Eylül/September 2019

Bandırma-Balıkesir / TÜRKİYE

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI (Sertifika No: 40258) YAYIN NO: 10

*Bandırma Onyedi Eylül University Publications (Certificate No: 40258)
Publication Number: 10*

Kitap Adı / Editors:

2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu -UBS'19 Tam Metin Bildiriler Kitabı Cilt I

2nd International Symposium of Bandırma and its Surroundings – UBS'19 Volume I

Tarih, Arkeoloji, Önemli Şahsiyetler, Kültür ve Folklor, Edebiyat ve Eğitim

History, Archaeology, Prominent Figures, Culture and Folklore, Literature and Education

- Doç. Dr. Ahmet AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi-İİBF, aaydin@bandirma.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Gülnil AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi-İİBF

2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (UBS'19), 17-19 Eylül 2019 tarihlerinde, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde Bandırma'da gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, 27 Haziran 2018 tarih ve 30461 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Akademik Teşvik Yönetmeliği'ne uygun bir şekilde gerçekleştirilmiş, en az beş farklı ülkeden konuşmacı katılım sağlamıştır. Bu kitap, sadece Sempozyumda sunulan bildirileri içermektedir. Katılım sağlanmayan ve sunulmayan bildiriler sempozyum programından çıkarılmıştır. Bazı yazarlar, sempozyuma katılarak sunum yapmasına karşın, bildiri tam metinlerinin yayınlanmasını arzu etmemişlerdir.

Sayfa ve Kapak Tasarımı / Cover Design: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

1. Baskı 2019 (ix + 349 s.) / 1st Edition: 2019 (ix+349 p.)

ISBN: 978-605-69839-0-0

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Yayınları

Merkez Adres: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Merkez Yerleşkesi, 10200, Bandırma – Balıkesir / TÜRKİYE

Tel: 0 (266) 717 01 17

e-mail: kurumsaliletisim@bandirma.edu.tr

Bu kitap, 2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu'nda (UBS'19) sunulan tam metin bildirilerden oluşmaktadır. Kitabın tüm yayın hakları Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi'ne aittir. Yayıncı veya editörlerin izni olmadan eserin herhangi bir bölümü yeniden basılamaz ve çoğaltılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitapta yer alan yayınların her tür görüş, etik, içerik vb. sorumluluğu yazarlarına aittir.

İletişim: ubs@bandirma.edu.tr

İçindekiler

Önsöz	i
Kurullar	ii
İçindekiler	viii
TARİH	1
<i>Gönen Civarında Kraliçe Laodike'ye Nafaka Olarak Verilen Arazi</i> Reyhan KÖRPE	2
<i>Gönen Kaplıcası ve Pazarının Eskiçağ Kökeni: Thermai Granikai ve Aisepos Pazar Yeri</i> Mustafa H. Sayar	15
<i>Gönenli Yüzellilikler</i> Cemile ŞAHİN	17
<i>Aelius Aristides'in Kyzikos Yolculuğu</i> Mustafa TÜRK	29
<i>Osmanlı Döneminde Bandırma Madenleri</i> Yasemin Keskin	38
<i>19. Yüzyılın Sonlarında Zeytin Adası'nda Bulunan Maden Suyu Yataklarının İşletimi</i> Engin Çağman	44
<i>Bir Seyyahın Cumhuriyet Öncesinde Karesi, Edincik ve Ayvalık'a Dair İzlenimleri</i> Mefail HIZLI	49
<i>Miralay Bekir Sami Bey'in Millî Mücadele Başlarında Bandırma ve Çevresindeki Faaliyetleri</i> Resul YAVUZ	63
<i>Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası: Pertevniyal Bandırma Devlet Hastanesi</i> Eylem GÜZEL, Mustafa GÜLEN	75
<i>Ragıp Kemal Cantürk'ün Gezi Yazılarında Bandırma ve Çevresi (1930-36)</i> Yasin KAYIŞ	97
ARKEOLOJİ	115
<i>Granikos Savaşında Pers Ordusunun Harekat Merkezi: Zeleia Antik Kenti ve Lokalizasyonu</i> Reyhan KÖRPE	116
<i>Kyzikos Hadrian Tapınağı Kazılarında Ele Geçen Herakles'e Ait Kabartma Parçaları Üzerine Bir Değerlendirme</i> Nurettin Koçhan, Ahmet Tercanlıoğlu	125
<i>2017-2018 Yılı Kyzikos İnsanlarında Diş ve Çene Patolojileri</i> Ayşegül ŞARBAK, Mustafa Tolga ÇIRAK	135
<i>2017-2018 Yılı Kyzikos İskeletlerinin Antropolojik Açından Değerlendirilmesi</i> Mustafa Tolga Çırak, Ayşegül Şarbak, Nurettin Koçhan, Erhan Tarhan	151
ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER	163
<i>Ali Rıza El-Bezzaz: Bandırma'nın Yakın Geçmişinde Ahice Bir Tüccar, Ahlak ve Maneviyat Örneği</i> Ali MAZAK	164
<i>İmam Birgivi'ye Göre Müşrik ve Müslüman Çocukların Âhiretteki Dinî Konumları</i> Recep Önal	181
<i>Dışadönüklük ve İçedönüklük Bakımından Balıkesirli Bir Osmanlı Aydını Olan İmam Birgivi'nin Kişiliğinin Analizi</i> Özer ÇETİN	187

Gönen Civarında Kraliçe Laodike'ye Nafaka Olarak Verilen Arazi

Doç. Dr. Reyhan KÖRPE¹

ÖZET:

Hellenistik çağın en sansasyonel olaylarından biri M.Ö. 253 yılında II. Antiokhos'un karısı Laodike'den boşanmasıdır. Kuzeni, bazı kaynaklarda ise üvey kız kardeşi olduğu söylenen Laodike Selevkos kraliyet hanedanından gelmekteydi. II. Antiokhos kendisine iki oğlan ve üç kız çocuğu veren karısını Mısır'daki Ptolemaios krallığı ile barış yapabilmek için evlatlarını reddederek karısından boşamıştır. Kral II. Ptolemaios'un kızı Berenike evlenmiştir.

Bu boşanmanın oldukça dikkatli hazırlanmış bir antlaşma neticesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Boşanma sonrasında eski kraliçeye nafaka olarak krallığın çeşitli yerlerinden çok sayıda arazi verilmiş ve kendisinin dul bir kraliçe olarak hayatını iyi bir şekilde geçirmesi ayarlanmıştır.

II. Antiokhos'un karısı Laodike'ye tazminatı olarak verdiği bu arazilerden biri de Gönen civarında yer almaktadır. Didyma'da bulunan bir yazıtta Laodike'ye verilmiş olan arazinin sınırlarının tespit edilmesi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu yazıtta M.Ö. 253 yılında II. Antiokhos'un karısı Laodike'ye, Zeleia civarında bazı toprakları verdiği yazmaktadır. Burada Laodike'ye verilen bu arazinin sınırları da çizilmiş ve sınır taşları ile işaretlendiği belirtilmiştir. Zeleia'nın batısında bulunan bu arazi içinde Pannukome ve Baris kasabaları bulunmaktadır.

Bölgede yapılan arkeolojik yüzey araştırmalarında bahsi geçen arazinin sınır taşlarından bazıları tespit edilmiş ayrıca, Pannukome ve Baris antik yerleşimlerinin lokalizasyonları yapılmıştır. Pannukome, Sarıköy yakınındaki Üvecik Tepe'ye, Baris ise Üvecik Tepe'nin 5. 2. km güneyinde Dereköy Asar Tepe üzerine yerleştirilmiştir.

Kraliçe Laodike'ye verilen bu arazinin sınırları günümüzde de belirgin bir şekilde Biga ve Gönen ilçelerinin ayırmaktadır. Antik çağlara uzanan bu arazi sınırlarının günümüze kadar devam etmesi antik çağlardan günümüze arazi kullanımının geçen zaman içinde çok fazla değişmediğini göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar sözcükler: Gönen, Laodike, Pannukome, Baris

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çanakkale, rkorpe@comu.edu.tr

Queen Laodice's Estates Given to Her as Divorce Alimony Near Gönen

Assoc. Prof. Dr. Reyhan KÖRPE¹

ABSTRACT:

One of the most sensational events of the Hellenistic era BC. Antiochus' (II) divorce from his wife Laodice, his cousin or stepsister, in 253. II. Antiochus divorced his wife, who had given him two sons and three daughters, repudiated his children and married Berenice, the daughter of Ptolemy II in order to make peace with the Ptolemies in Egypt.

The divorce was finalized as a result of a very carefully prepared settlement. After the divorce, the former queen was given alimony in the shape of extensive tracks of land in various parts of the kingdom, fit for divorced queen.

One of the estates given to Laodice is located near Gönen. An inscription found at Didyma bears information concerning the the land given to the queen. Antiochus orders Metrophanes to survey the territory and mark it with boundary stones. The estate which is located to the west of Zeleia includes the villages of Pannukome and Baris.

The archaeological surveys carried out in the region located some of the border stones and the ancient settlements of Pannukome and Baris mentioned in the Didyma inscription. Pannukome was placed on Üvecik Tepe near Sarıköy and Baris was placed on Dereköy Asar Tepe, 5.2 km south of Üvecik Tepe.

The boundary between the districts of Biga and Gönen follows the boundary of the estate given to Queen Laodice. The continuation of the land boundaries dating back to the Hellenistic period is revealing in showing that land use has not changed much for millenia.

Keywords: Gönen, Laodike, Pannukome, Baris

---

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çanakkale, rkorpe@comu.edu.tr

GİRİŞ

Büyük İskender'in ölümünden sonra onun fethettiği topraklar üzerinde kurulan en büyük krallıklardan biri Selevkos Krallığıdır. Büyük İskender'in generallerinden biri olan I. Selevkos, Büyük İskender'in ölümü ardından imparatorluğunun paylaşımı için generalleri arasında yaşanan olaylar sonrasında, yapmış olduğu kurnazca ittifaklar ve rakiplerin kendi aralarındaki savaşları sonucunda Babil valiliğinden neredeyse Makedonya'dan Hindistan'a kadarki toprakların hakimi oldu (Mansel, 2014: 481-482; Arslan, 2010: 222). Doğu Akdeniz'de Asi nehri ırmağı kıyısına kurduğu ve babasının ismini verdiği Antakya kenti yeni imparatorluğun başkenti yaptı (Bryce, 2014: 167). **(Resim 1)**

Resim 1. Selevkos Krallığını Gösteren Harita ve Pannukome Arazisi

I. Selevkos'un rakipleriyle girdiği bu mücadelede başlangıçta en büyük destekçisi ve müttefiki Mısır kralı I. Ptolemaios olmuştur. Fakat bir süre sonra bu iki müttefik arasında İskender İmparatorluğu'nun topraklarının paylaşımı nedeniyle anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Mısır'da tahta çıkan II. Ptolemaios, I. Selevkos'u günümüzde Gelibolu Yarımadasında bulunan Bolayır kasabası yakınındaki Lysimakheia kentinde öldürmüştür (Mansel, 2014: 486). Böylece Hellenistik çağın iki büyük süper gücü arasında bitmek bilmeyen ve sonuçta her iki devleti de bitirecek olan savaşlar başlamıştır. Selevkos ve Ptolemaios devletleri arasındaki savaşlar bu iki gücün arasında kalan Suriye ve Doğu Akdeniz kıyılarının paylaşımı nedeniyle ve genellikle de bu bölgede geçtiğinden "Suriye Savaşları" olarak adlandırılmaktadır. Suriye savaşları I. Selevkos ve I. Ptolemaios'un selefleri tarafından arada yapılan barış antlaşmalarına rağmen devam ettirilmiştir (Yıldırım ve Temizkan, 2017: 117-131).

Bu savaşlardan M.Ö. 260 tarihinde başlayan İkinci Suriye Savaşı Selevkos kralı II. Antiokhos Theos (**Resim 2**) ile II. Ptolemaios arasında geçmiştir (Bryce, 2014: 173). Başlangıçta II. Antiokhos Theos'un başarılarına sahne olan savaş daha sonra Mısırlıların galibiyetiyle sonuçlanınca M.Ö. 253 yılında Selevkos kralı barış yapmak zorunda kalmıştır. Bu antlaşmaya göre ise, II. Antiokhos, Mısır Kralı II. Ptolemaios'un kızı Berenike ile evlenecek ve bu evlilikten doğacak çocuklarını da kendisine halef yapacaktı (Yıldırım ve Temizkan, 2017: 127). Fakat ortada bir sorun vardı. II Antiokhos halen Laodike ile evli durumdaydı. Üstelik bu evliliğinden de iki oğlu ve u kızı vardı (Hazel, 2000: 141).

Resim 3. II. Antiokhos Theos

İşte böylece II. Antiokhos içine düştüğü bu kötü durumdan kurtulabilmek için, hem kraliçeyi, boşamak hem de krallığının yasal varislerini reddetmek sorunda kalmıştır. Hellenistik ağın en sansasyonel olaylarından biri olan bu boşanma bir Şekilde Selevkos Krallığının kuzey batı köşesindeki toprakları ve burada yaşayan insanları da etkilemiştir.

II. Antiokhos'un Boşandığı Kraliçe Laodike'ye Verdiği Arazi İçin Satrap Metrophanes'e Yazdığı Mektup M. Ö. 254/3

Bu boşanma II. Antiokhos için çok da kolay olmamıştır. Boşadığı kraliçe bazı kaynaklara göre kuzeni, bazı kaynaklara göre ise üvey kız kardeşiydi (Taylor, 2013: 116). Ayrıca Laodike'nin, Selevkos kraliyet hanedanından geldiği söylenmektedir. II. Antiokhos'un evlatlarını reddederek karısını boşaması günümüzdeki sansasyonel boşanma davalarındaki gibi oldukça yüksek meblağlardaki nafaka ödemesine neden olmuştur. Ptolemaioslar ile yapılacak antlaşma öncesinde bu boşanmanın tamamlanmış olduğu düşünülmektedir. Bu boşanmanın oldukça dikkatli hazırlanmış bir antlaşma neticesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Boşanma sonrasında eski kraliçeye nafaka olarak krallığın çeşitli yerlerinden çok sayıda arazi verilmiş ve kendisinin dul bir kraliçe olarak hayatını iyi bir Şekilde geçirmesi ayarlanmıştır (Taylor, 2013: 116).

Didyma'da yapılan kazılarda ilki 1896'de Haussoullier ve ikincisi 1906'da Wiegand tarafından iki parça hailinde bulunarak bir araya getirilen yazıt yukarıda bahsedilen boşanmanın hangi Őartlarda yapıldığına açıklık getirmektedir. Didyma'daki yazıtın içeriği tam olarak II. Antiokhos'un eski karısı Laodike'ye verilen araziden bahsetmektedir. (Haussoullier, 1901: 8-39; Haussoullier, 1902: 76-112; Wiegand, 1908: 35-37; Welles, 1934: 18).

Didyma'da bulunan yazıtta Laodike'ye verilmiş olan arazinin sınırlarının tespit edilmesi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu yazıtta II. Antiokhos'un karısı Laodike'ye, Zeleia civarında bazı toprakları verdiği yazmaktadır. Burada Laodike'ye verilen bu arazinin sınırları da çizilmiş ve sınır taşları ile işaretlendiği belirtilmiştir.

Δαισίου. Βασιλεὺς Ἀντίοχος Μητροφάνει χαίρειν. πεπ[ρά]-
καμεν Λαοδίκῃ Πάννου κώμην καὶ τὴν βᾶριν καὶ τὴν προσο[ῦ]-
σαν χώραν τῆι κώμῃ ὄρος τῆι τε Ζελεϊτίδι χώραι καὶ τῆι Κυζικ[η]-
[ν]ῆι καὶ τῆι ὁδῶι τῆι ἀρχαίαι, ἧ ἧμ μὲν ἐπάνω Πάννου κώμης, συ-

νηροτρίατα[ι δὲ ὑπὸ τ]ῶν γεωργούντων πλησίον ἔνεκεν τοῦ ἀ-
ποτεμέσθαι τὸ χωρίον (τῆμ μὲν Πάν[νου κώμη ὑπ]άρχουσιν συμβα[ί]-
νει ὕστερον γενεῆσθαι) καὶ εἴ τινες εἰς τὴν χώ[ρα]ν ταύτην ἐμ[πί]-
πτουσιν τόποι καὶ τοὺς ὑπάρχοντας αὐτό[θι λ]αοῦ[ς πα]-
νοικίους σὺν τοῖς ὑπάρχουσιν πᾶσιν καὶ σὺν ταῖς τοῦ [έ]-
νάτου καὶ πεντηκοστοῦ ἔτους προσόδοις ἀρ[γυ]-
ρίου ταλάντων τριάκοντα, ὁμοίως δὲ καὶ εἴ τινες ἐ-
[κ] τῆς κώμης ταύτης ὄντες λαοὶ μετεληλύθασιν εἰς ἄλλου-
ς τόπους· ἐφ' ᾧ οὐθὲν ἀποτελεῖ εἰς τὸ βασιλικὸν καὶ κυρία ἔ[σ]-
ται προσφερομένη πρὸς πόλιν, ἦν ἂν βούληται· κατὰ ταῦτά δ[έ]
καὶ οἱ παρ' αὐτῆς πριάμενοι ἢ λαβόντες αὐτοὶ τε ἔξου-
σιν κυρίως καὶ πρὸς πόλιν προσοίσονται, ἦν ἂν βούλω[ν]ται,
ἐάμπερ μὴ Λαοδίκη τυγχάνει πρότερον προσενηνε-
γμένη πρὸς πόλιν, οὕτω δὲ κεκτήσονται, οὗ ἂν ἡ χώρα ἦ προ-
σωρισμένη ὑπὸ Λαοδίκης. τὴν δὲ τιμὴν συντετάχα-
μεν ἀνενεγκεῖν εἰς τὸ κατὰ στρατείαν γαζοφυλάκ[ι]-
ον ἐν τρισὶν ἀναφοραῖς, ποιουμένου<ς> τῆμ μὲν μίαν ἐν τῷ Αὐ-
δναίω μηνὶ τῷ ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἔτει, τὴν δὲ ἑτέραν ἐ[ν]
τῷ Ξανδικῷ, τὴν δὲ τρίτην ἐν τῇ ἐχομένῃ τριμῆνι.
σύνταξον παραδειξάι Ἀρριδαίω τῷ οἰκονομοῦντι τὰ Λαοδί-
κης τὴν τε κώμην καὶ τὴν βᾶριν καὶ τὴν προσοῦσαν χώραν
καὶ τοὺς λαοὺς πανοικίους σὺν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῖς
πᾶσιν καὶ τὴν ὠνήν ἀναγράψαι εἰς τὰς βασιλικὰς γραφὰς
τὰς ἐν Σάρδεσιν καὶ εἰς στήλας λιθίνας πέντε· τού-
των τῆμ μὲν μίαν θεῖναι ἐν Ἰλίω ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς,
τὴν δὲ ἑτέραν ἐν τῷ ἱερῷ τῷ ἐν Σαμοθράκῃ, τὴν δὲ ἑτέ-
ραν ἐν Ἐφέσῳ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, τὴν δὲ τε-
τάρτην ἐν Διδύμοις ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν
δὲ πέμπτην ἐν Σάρδεσιν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος· εὐ-
θέως δὲ καὶ περιορίσαι καὶ στηλῶσαι τὴν χώραν καὶ [προσ]-
[αναγράψ]αι τὸν περιορισμὸν εἰς τὰς στήλας τὰς . . 5. .]

“Kral Antiokhos'tan Metrophanes'e selamlar. Biz Zeleia ve Kyzikos toprakları ile bir zamanlar kullanılan ama şimdi onu kendi arazileri içine katan komşu köylülerce sürülen, Pannukome üzerinden geçen yol tarafından sınırlanan Pannukome, malikne ve köye ait toprağı Laodike'ye sattık (verdik). Şimdiki Pannukome daha sonradan kurulmuştur. Ve oralardaki arazi içinde elli dokuzuncu yıldaki geliri otuz gütmüş talent olan ve içinde kendi malları ve mülkleriyle birlikte mezralarda yaşayan halk da olabilir. Ayrıca da bu köyden başka yerlere gitmiş olan halk da. Anlaşma hükümlerine göre o (eski kraliçe) kraliyet hazinesine vergi ödemeyecek ve isterse herhangi bir yere ve kente katılma hakkı var. Aynı şekilde, ondan satın alan veya alan herkes de aynı hakka sahip olacak ve Laodike bir şehre daha önce katılmamışsa, istedikleri şehre katılacak, meğerki Laodike başka bir şehre katılmamış olsun bu durumda sahip oldukları bu araziye o şehrin parçası olarak sahipleneceklerdir.

Biz ... deki hazineye ilki altıncı yılda Audnaios ayında, ikincisi Xandikos ayında ve üçüncüsü takip eden üç ay içinde, üç taksit halinde ödeme yapılması için emirler verdik. Laodike'nin mülkünün yöneticisi olan Arrhidaios'a, köy ve malikaneye ve ona ait olan toprağa ve halk ile hane halkı ve mülklerine iletmek için emir verdik. Ve bu satışları Sardeis'deki kraliçe kayıtlara geçirilmesini, ayrıca birincisi İlion'daki Athena Tapınağına, ikincisi Samotrake'deki tapınağına, üçüncüsü Ephesos'daki Artemis Tapınağına, dördüncüsü Didyma'daki Apollon Tapınağına ve beşincisi de Sardeis'deki Artemis tapınağına dikilmek üzere beş taş stel üzerine yazılmasını emrettik. Derhal araziye incelemek ve sınır taşlarıyla sınırlarını belirlemek ve bu belirlenen sınırları stele yazmak için emirler veriniz. Dios'un beşi yıl 59.”

Yazıtta II. Antiokhos, muhtemelen Mysia-Troas bölgesini yöneten valisi ya da satrabı olan Metrophanes'e Laodike'ye sattığı (verdiği) araziye iyice tarif etmektedir (Beloch, 1925: 363). Zeleia ve Kyzikos civarında bulunan arazi İlion'un da içinde olduğu satraplık bölgesinde bulunmaktadır (Beloch, 1925: 361). Arazi hem etrafında onu çevreleyen kentler ve köyler ile tanımlanmakta, hem de içinde yaşayan halk hakkında da bilgi verilmektedir. Bu arazi Laodike'ye içindeki mezralar ile birlikte içinde kendi malları ve mülkleri ile birlikte veriliyor. Arazinin tanımı ve sınırları belirtilirken günümüzde anladığımız anlamda kuzey-düney ve doğu-batı yönleri belirtilmemiştir. Sadece Zeleia ve Kyzikos kentlerinin arazileri ile sınırlandırıldığı öğreniyoruz. Ayrıca bu arazinin Pannukome kasabasını kapsadığı ve muhtemelen buranın Pannukome'nin arazisi olduğu anlaşılıyor. Aslında burası o zamanda yeri ve sınırları bilinen bir arazi olmalıydı. Yazıttan anlaşıldığı kadarıyla burada bahsedilen ve Laodike'ye verilen sadece Pannukome arazisidir. Civarda bulunan başka bir bilinen köy ve kasaba bu araziye dahil edilmemiştir. Bu nedenle yazıt burada başka resmi ismi olan köy ve kasabalardan değil, dağınık mezra ve mahallelerden söz etmektedir.

Burada yaşamakta olan halktan bahsedilirken, onların kendi malları ve mülklerinin olduğu özellikle belirtilmiştir. Bu halkın bölgede yaşayan ve muhtemelen çiftçilik ve hayvancılık ile uğraşan özgür köylüler olduğu açıktır. Ama bu köylüler de işledikleri topraklar ile Laodike'ye geçmişlerdir. Fakat bu insanların köle olmadıkları açıktır. Yazıtta verilen arazinin vergi gelirinden anlaşıldığına göre buradaki Pannukome arazisi kraliyete ait olup, burada yaşayan insanlar bu arazinin bir tür kiracıları olarak belli periyodlarla kraliyet hazinesine ödeme yapmaktaydılar. Şimdi bu satışla arazinin sahibi olarak Laodike bu gelirlerin sahibi olmaktadır. Fakat burada üzerinde durulması gereken husus Selevkos Krallığının resmi mülkü olan bu arazi parçasının sahipliği tamamen Laodike'ye geçmektedir. Yani arazinin gelirlerinin tahsisi değildir. Üstelik Laodike ayrıca bu arazide vergiden muaf olduğu gibi, araziye istediği gibi tasarruf hakkına sahiptir. Araziyi satabilir, ya da başak bir kente verebilir. Onu alanlar da Laodike ile aynı haklara sahip olacaktır.

Laodike'ye verilen Pannukome arazisinin sınırları uzun zamandır bilinmekle birlikte, sınırları oluşturan eski yol ve benzeri işaretlerin zamanla kaybolduğu anlaşılıyor. Bu nedenle Metrophanes'e verilen görev bu arazinin sınırlarının tespit edilerek sınır taşları ile işaretlenmesi isteniyor.

Son olarak da II. Antiokhos ile eski kraliçe arasındaki bu antlaşmanın beş ayrı stel üzerine yazılarak İlion'daki Athena Tapınağına, Samotrake'deki tapınağına, Ephesos'daki Artemis Tapınağına, Didyma'daki Apollon Tapınağına ve Sardeis'deki Artemis tapınağına dikilmesi isteniyor. Böylece Laodike'nin bu antlaşmadan doğan hakları Batı Anadolu'daki en önemli tapınaklar tarafından da güvence altına alınmış oluyordu.

Pannukome Arazisi; Yeri ve Sınırları

II. Antiokhos karısı Laodike'ye boşanma tazminatı olarak Selevkos krallığı topraklarında daha pek çok mülk vermiştir. Fakat verilen bu mülkler içerisinde yazıtını bulduğumuz ve yeri ve satış koşulları bu kadar ayrıntılı anlatılmış olan sadece Pannukome arazisidir. Yazıtta arazinin yeri ve sınırları tarif edilirken Pannukome'nin, Mysia-Troas bölgeleri arasında olduğu ve Zeleia ile Kyzikos kentlerinin toprakları ile sınır olduğu dışında bilgi yoktur. Arazinin denize kıyısı olmadığı gibi, bilinen bir ırmak ile de sınırı yoktur. Sadece o zamanlar bile artık kullanılmayan eski bir yola sınırdır.

Laodike'nin arazisini bulabilmemiz için öncelikle Pannukome'nin yerinin tespit edilmesi gerekmektedir. 2005-2006 yıllarında Biga, Gönen ve Bandırma ilçeleri sınırları içinde yaptığımız arkeolojik yüzey araştırmalarında bu civarda çok sayıda antik yerleşim, kale, manastır, höyük, tümülüs, sınır yazıtı, antik yol kalıntısı tespit edilmiştir (Rose ve Körpe, 2007; Rose, Tekkök ve Körpe, 2008). Çalışmalarımız öncesinde bu bölgede sadece Sarıköy yakınındaki Üvecik tepe biliniyor iken, araştırmalarımız sonucunda Bostancı Höyük Tepe ile Dereköy Asar Tepe'nin de antik yerleşim yerleri olduğu görülmüştür.

Antik kaynaklarda, Doğu Troas'da, Kyzikos'un güneyinde, Aesepos yakınlarında antik kaynaklarda adı geçen, üç yerleşim yeri vardır. Bunlardan herkesçe bilinen Zeleia dışında Baris ve Pannukome hakkında pek bilgi bulunmaz (Ruge, 1949: 629).

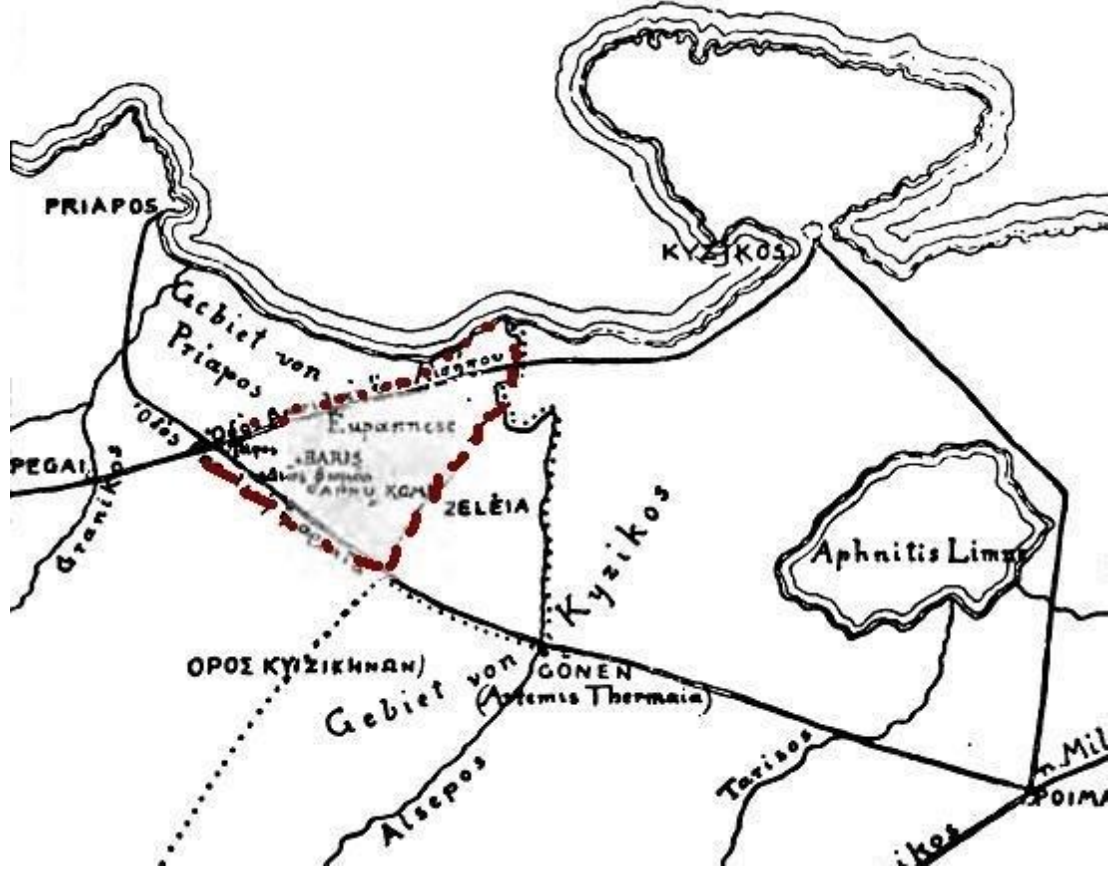
Bu üç antik yerleşimden sadece Zeleia daha önce Sarıköy yakınındaki Üvecik tepe üzerine yerleştirilmiştir. Diğer iki yerleşimin ise şimdiye kadar nerede olduğu bilinmemektedir. Araştırmalarımızda Sarıköy yakınındaki Üvecik tepenin Zeleia olamayacağını ortaya koymuş ve bu kentin biraz daha doğuda, Aesepos kıyısındaki Bostancı Höyük Tepe olması gerektiğini söylemiştik.

Pannukome olabilecek en uygun yer Sarıköy Üvecik tepedir. **(Resim 3)** Burasının konum olarak Didyma yazıtında da bahsedildiği gibi, hem Zeleia, hem de Kyzikos ile sınır komşusudur. Welles, Pannukome arazisinin tek bir parça olarak geldiğini ve bu arazinin muhtemelen Selevkoslar öncesinde bir Pers "Baronu"nun olduğunu düşünmektedir (Wallis, 1934: 93). Muhtemelen arazi sahibi olan Pers beyi Pannukome'de ikamet etmekteydi. Rostovtzeff ise Pers dönemindeki kullanılan arazilerin Hellenistik çağda da bölünmeden kaldığını ve bunun Roma hakimiyetinde de devam ettiğini bildirmektedir (Rostovtzeff, 1923: 371-375. Troas bölgesinde yapmış olduğumuz araştırmalarda bölgenin Pers hakimiyetinde olduğu zaman yerel beylere ait böyle çok sayıda malikane tespit edilmiştir (Körpe, 2010). Civardaki antik kent yerleşimlerine göre çok daha küçük boyutlu fakat gene de etrafı surlarla çevrilmiş olan bu yerleşimlerden Ksenophon tarafından "Berkitilmiş Köyler" olarak bahsetmektedir (Ksen. Ana. 1.8.27-29). Genellikle Perslerin bölgeye gelmesinden sonra kurulan bu yerleşimler sonraki yüzyıllarda terk edilmiştir. Sarıköy Üvecik tepe üzerindeki yerleşim hem antik kaynakların tanımlarına, hem de arkeolojik bulguların işaret ettiği gibi böyle bir malikane olmaya son derece uygundur (Rose ve Körpe, 2007:105; Körpe, 2010: 569).

Resim 3. Sarıköy ve Yakınındaki Üvecik Tepe (Pannukome)

Pannukome arazisinin yeri hakkında ilk defa incelemeler yapan ve bu araziye harita üzerinde işaretleyen aynı zamanda Didyma'daki yazıtın ikinci parçasını bulan T. Wiegand'dır (Wiegand, 1904: 279, Plate 14). 19. yüzyıl sonlarında bölgede araştırmalar yapan Wiegand, Mysia'da yaptığı yolculuklardan birinde Sarıköy' civarında bulduğu bazı sınır taşlarından bahseder (Wiegand, 1904: 279). Wiegand, burasının yolların kesiştiği bir geçit olduğunu ve sınır taşlarının da Helenistik döneme ait olduğunu bildirir. Wiegand ayrıca yaptığı haritada bu taşların Pannukome arazisini sınırlayan sınır yazıtları olduğunu söyler. **(Resim 4)**

Resim 4. Wiegand'ın Laodike'ye Verilen Pannukome Arazisini Gösterdiği Harita.

2006 yılında bölgede yaptığımız çalışmalarda Balıkesir ili, Gönen ilçesi, Beyoluk köyü ile Çanakkale ili, Biga ilçesi, Yolindi köyleri arasında Makine Tepesinin yakınında yazılı sınır taşları bulunmuşlardır. **(Resim 5)** Sınır taşlarının bulunduğu yer, Beyoluk köyünün 5 km. batısında, Yolindi köyünün 3 km. güneydoğusundadır (Körpe, 2010: 777). Bölge tamamen yoğun ormanlarla kaplı olup, ulaşım sadece orman içinden açılan yollar ile gerçekleşmektedir. Burada bulunan iki sınır taşı yol kenarında, orman içindedir. Bölge kayalık bir yapıda olmamasına rağmen iki yazıt da doğal granit bloklar üzerine kazınarak yazılmıştır. Taşlardan biri tepenin kuzeyindeyken, diğeri ilkinden yaklaşık 100 m. daha uzakta ve tepenin batı yamacındadır. Taşlar üzerindeki harfler yaklaşık 15-20 cm boyunda olup, harf karakterleri hemen hemen aynıdır. Bu da her iki yazıtın aynı zamanda yapıldığını göstermektedir. Aesepos'un batısında, orman içinde bulduğumuz bu sınır taşlarının, Laodike'ye verilen arazinin en batı ucunu işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Resim 5. Beyoluk Yakınında Orman İçinde Bulunan Sınır Yazıtı

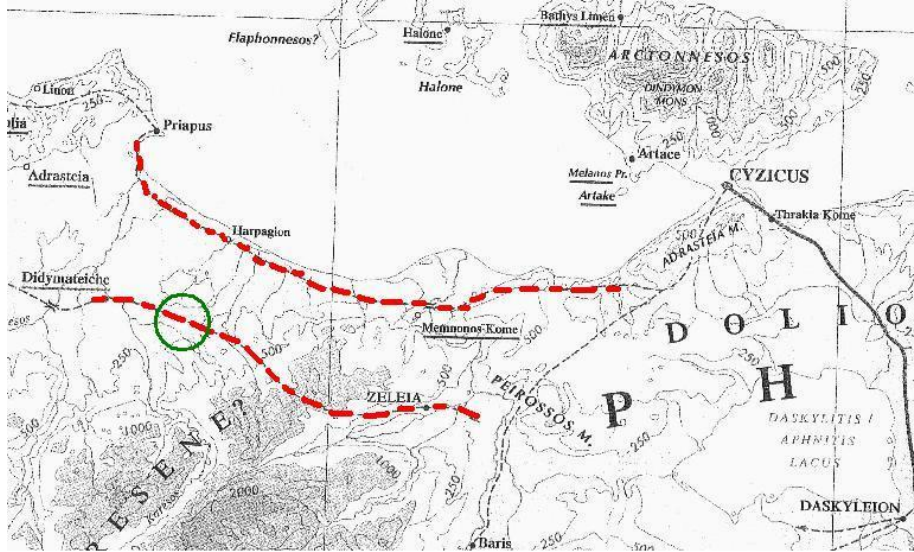
Beyoluk sınır taşları her ne kadar Helenistik dönemde yapılmış bir arazi taksimatını işaret ediyorsa da, bu arazi taksimatının basit bir arazi taksimatı olmadığı daha çok iki bölgeyi birbirinden ayıran bir işaret olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki, Beyoluk sınır taşlarının yanında aldığımız GPS koordinatlarının neredeyse 20-25 m. yakınından Balıkesir-Çanakkale il sınırı geçmesi antik dönemden gelen sınırların günümüzde de devam ettiğini göstermesi bakımından son derece düşündürücüdür (Körpe, 2010: 779).

Didyma yazıtında Pannukome arazisinin sınırları belirtilirken Pannukome'nin yukarisından geçen eski bir yoldan söz edilmektedir. Öyle ki bu yol artık kullanılmamakta olup köylülerce sürülerek arazilerine eklenmektedir. Antik çağda bile eski olduğu söylenen bu yolun tespit edilmesi son derece güçtür. Ama gene de bölgede yaptığımız araştırmalar böyle eski bir yolun varlığını ortaya koymuştur. 2006 yılında Biga ilçesinin doğusunda bulunan Taşoluk köyü yakınlarında eski bir yol izi tespit edildi. **(Resim 6)** Bu yol Bahçeli çayının doğal vadilerini takip ederek doğudaki Zeleia'a ulaşmaktadır. Pers döneminde de var olduğu düşünülen bu yolun, (Foss, 1977: 499) Granikos savaşı öncesinde Zeleia'da toplanan Pers ordusunca da kullanılmış olmalıdır (Körpe, 2008: 415). **(Resim 7)** Taşoluk'ta sadece ana kayadaki izlerini tespit ettiğimiz yol ormanlar içinde kaybolup girmektedir. İncelemelerimizde Perslerden sonra tamamen terk edildiği görülmüştür (Körpe, 2010: 196). Yazıtta bahsedilen ve Helenistik çağda artık terk edilmiş olan yol bu olmalıdır.

Resim 6. Biga Yakınlarında Bulunan Antik Yol İzi

Resim 7. Berington Atlası Üzerinde Zeleia'dan Granikos'a Gelen Yol

Didyma yazıtının en detaylı incelemesini yapan Welles, Baris kasabasının da Pannukome arazisine dahil olduğunu ileri sürmektedir (Welles, 1934: 93. Hakkında fazla bilgi bulunmayan Baris, Bursa'da bulunan bir yazıta göre, burada Roma ordusu Pontus Kralı Mithridates'i mağlup etmiştir (Hasluck, 1910: 106, dip not 2, Arch. Epig. Mitth. VII. 170, s. 302). Hiorekles'e göre Lampsakos-Parion, ya da Parion-Kyzikos arasındadır (Brüchner, 1897: 18). Ramsay, Baris'in Priapos civarında ve Granikos ırmağı ağzına yakın bir yerde olduğunu söyler ve kenti tam olarak, şimdiki modern Karabiga kasabasının olduğu yere yerleştirir (Ramsay, 1960: 154). Hasluck bulunan bazı yazıtlardan dolayı Gönen kasabasının Baris olduğunu ileri sürer (Hasluck, 1910: 105). Westermann ve Wiegand ise kentin, Aesepos ırmağı yakınlarında olduğunu belirterek, Antiokhos II tarafından karısı Laodike'ye satılan arazi içerisinde, Pannukome ile birlikte Baris'in de bulunduğunu söyler (Westermann 1921, 12-19; Wiegand, 1904:279). Yeri henüz

saptanamadığı için yerleşimin ne zaman kurulduğu ve ne zaman terk edildiği hakkında bir bilgi yoktur. Antik kaynaklarda yeri tam olarak belirtilmeyen, bölgedeki modern araştırmalarda da yeri izafi olarak verilen Baris'in lokalizasyonu ancak 2005-2006 yıllarında yapmış olduğumuz yüzey araştırmaları sayesinde olmuştur.

Bölgede yaptığımız çalışmalarda Gönen'e bağlı Dereköy sınırları içerisinde Asar Tepe'de bir antik yerleşime ait izler tespit edilmiştir. **(Resim 8)** Baris olarak lokalize edilen antik yerleşim tepenin zirvesinden doğu eteklerine ve aşağıdaki Keçideresine kadar uzanmaktadır (Körpe, 2010: 397). Keçideresi'nin kenarında, ana kaya üzerinde bir sınır yazıtı bulundu (Körpe, 2010: 780). **(Resim 9)** Yaklaşık 60 cm. uzunluğunda ve 20 cm yüksekliğindeki yazıt çok fazla derin olmayan Yunanca harflerden oluşmaktadır. "OPOS" şeklindeki yazıt hiç kuşkusuz buradaki derenin sınır olarak kabul edildiğini göstermektedir. Buradaki sınır Pannukome arazisinin güney batısını işaretleyen sınır yazıtlarından biri olmalıdır. Fakat sınır yazıtının Pannukome ile Baris arasındaki dere kenarında olması, Baris'in, Welles'in iddia ettiği gibi Pannukome arazisi içinde yer almadığını da göstermektedir. Zaten kendi döneminde Pannukome'den daha büyük bir kent ya da kasaba olan Baris'ten Didyma yazıtında hiç söz edilmemesi bir anlamda bunun kanıtıdır.

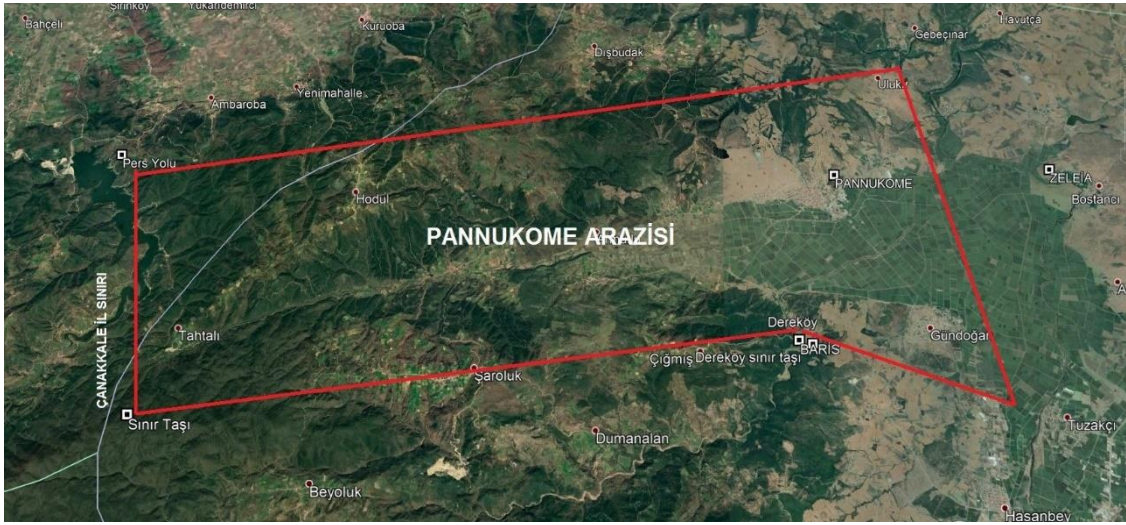
Resim 8. Dereköy Asar Tepe (Baris)

Resim 9. Keçideresi Kenarında Bulunan Sınır Yazıtı

SONUÇ

Sonuç olarak II. Antiokhos'un eski karısı Laodike'ye verdiği Pannukome arazisi günümüzde Gönen'in Sarıköy kasabası ve büyük ölçüde bu kasabaya ait topraklar olmalıdır. **(Resim 10)** Arazi hem doğusunda, Aesepos ırmağının suladığı verimli ova, hem de bu ovaya batıdan bağlanan ve içinden Sarıköy Deresinin aktığı vadi ovası günümüzde bile bölgenin en verimli arazileridir. Sarıköy Deresi vadisinin her iki yanında daha küçük vadiler ve etrafındaki ormanlık arazi ise diğer doğal kaynaklar bakımından son derece zengindir. Pannukome arazisi Sarıköy Deresi vadisinin batısından başlayarak, ovanın Aesepos çayına doğru genişleyen bir arazi olmalıdır. Arazinin batısı halen orman içinde sınır taşlarının işaret ettiği gibi Biga ile sınırdır. Bu arazi içinde gene Didyma yazıtında da belirtildiği gibi araştırmalarda tespit edilebilecek büyük köy ve kasabalardan ziyade küçük mezra ya da çiftlikler olmalıydı. Günümüzde bu küçük yerleşimleri tespit edemesek de eski dönemlerde içinde yaşayan köylülerce ekilip biçilen arazinin 15 000 gümüş talent getiren zenginliği günümüzde de devam etmektedir (Welles, 1934: 96; Rostovtzeff, 1923: 367).

Resim 10

Kaynaklar Laodike'nin, Pannukome'deki malikanesine gelip gelmediği konusunda bilgi vermiyor. Muhtemelen eski kraliçe kendisine verilen başka mülklerinin gelirleri ile başkent Antiokheia'dan ayrılarak, II. Antiokhos'un bir zamanlar kendi adını verdiği Denizli yakınlarındaki Laodikeia'ya taşınmış olmalıdır (Ramsay 1895, 32; Ruge 1924, 722; Magie 1950, 127, 986-987; Jones 1971, 42; Şimşek 2013.). Fakat bir süre sonra bazı kaynakların eski kraliçenin de parmağının olduğunu düşündüğü II. Antiokhos'un ölümünden sonra Laodike'nin yeniden güç kazandığını söylemektedir. Tahta kendi oğullarını geçirmek için II. Antiokhos'un onu boşayarak evlendiği Mısır prensesi Berenike ve çocuğunu öldürtmüştür. Sonrasında da Ptolemaioslar ile Selevkoslar arasında tarihçilerin "Laodike Savaşı" adını verdikleri Üçüncü Suriye savaşı patlak vermiştir (Bryce, 2014: 174-175).

KAYNAKLAR

- Arslan, M. (2010). *İstanbul'un Antikçağ Tarihi-Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul.
- Beloch, K. J. (1925). *Griechische Geschichte IV, 2*, Berlin.
- Bryce, T. (2014). *Ancient Syria: A Three Thousand Year History*, Oxford.
- Bürchner, L. (1897). "Assos" *Real Encyclopädia der Klassischen Altertumswissenschaft*, 18.
- Foss, C. (1977). "The battle of the Granicus: A new look", *Αρχαία Μακεδονία II, ανακοινώσεις κατά το Δεύτερο Διεθνές Συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 19 - 24 Αυγούστου 1973, Θεσσαλονίκη Αρχαία Μακεδονία (1977) 95-502*.
- Hasluck, F. W. (1910). *Cyzicus*, Harvard University Pres.
- Haussoullier, B. (1901). *Rev. De. Phil.*, XXV (1901), 8-39.

- Haussoullier, B. (1902). *Etudes Sur L'Histoire de Milet Et Du Didymeion*, Paris.
- Hazel, J. (2003). *Who's who in the Greek World*, London.
- Jones, A.H.M. (1971). *Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford.
- Körpe, R. (2008). "Troas Bölgesi Antik Yolları", *Çanakkale Savaşları Tarihi*, Demir, M., Ed., Değişim, İstanbul, 413-418.
- Körpe, R. (2010). *Akhaimenid Hakimiyetinde Troas Bölgesi (M.Ö. 545-M.Ö. 334): Arkeolojik Veriler ve Antik Kaynaklar Işığında Tarihsel-Kültürel Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ*, Vol. I-II, New Jersey.
- Mansel, A. (2014). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara.
- Ramsay, W.M. (1895). *The Cities and Bishoprics of Phrygia*, I, Oxford.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev. Mihri Pektaş, İstanbul
- Rose C. B. ve Körpe, R. (2007). "The Granicus River Valley Archaeological Survey Project, 2006" XXIX. *Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, Mayıs 2007, Kocaeli.
- Rose, C. B. Tekkök B. ve Körpe, R. (2008). "Granicus River Valley Survey Project 2004-2005", *Studia Troica*, 65-150, 2008
- Rostovtzeff, M. I. (1923). "Economic Policy of the Pergamene Kings" (Ed.) W. H. Buckler-W. M. Calder *Anatolian Studies presented to Sir William Mitchell Ramsay*, 1923, Manchester, 359-390.
- Ruge, W. (1924). "Laodikeia", *Real Encyclopaedia (RE) XII.1*, 1924, 722-724.
- Ruge, W. (1949). "Pannukome", *Real Encyclopädia der Klassischen Altertumswissenschaft*, 629.
- Şimşek, C. (2013). *Laodikeia (Laodicea ad Lycum)*, *Laodikeia Çalışmaları 2*, İstanbul.
- Taylor, M. (2013). *Antiochus the Great*, Barnsley
- Welles, C. B. (1934). *The Royal Correspondence in the Hellenistic Period*, London, 1934.
- Wiegand, T. (1904). "Reisen in Mysien" *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung* 29 (1904) 254-339.
- Wiegand, T. (1908). "Sechster vorläufige Bericht über die Ausgrabungen in Milet und Didyma", *Ahb. Ak. Berlin*, 1908 Abh. I, 35-37.
- Yıldırım, N ve Temizkan, M. (2017). "Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2017, Cilt: 14 Sayı: 39, s. 117-131